

Η Εθνική και Ευρωπαϊκή Ταυτότητα της Ελληνικής Επανάστασης

Τα έθνη, για να επιζήσουν, πρέπει πάνω απ' όλα να έχουν μνήμη. Η απώλεια της ιστορικής μνήμης ενός λαού οδηγεί, με φυσική σχεδόν αναγκαιότητα, στην αλλοίωση των βασικών γνωρισμάτων της ταυτότητάς του, στην έλλειψη αυτοσυνείδησης ως έθνους, ενδεχομένως στην αφομοίωσή του μέσα σε ευρύτερα πληθυσμιακά σύνολα και, τελικά, στην εξαφάνισή του ως αυτοτελούς και ενεργού υποκειμένου του ιστορικού γίνεσθαι. Ο συνεχής διάλογος με το παρελθόν και ο αναστοχασμός της πορείας ενός έθνους είναι αναγκαίος όχι μόνο για τη διαμόρφωση της παιδείας του, αλλά πολύ περισσότερο για την κατανόηση της σύγχρονης πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας, την αντιμετώπιση των νέων προβλημάτων και το άνοιγμά του σε νέους ορίζοντες. Αυτή η αναδρομή και ψυχική επαφή με το παρελθόν δεν είναι ούτε προγονοπληξία, ούτε στείρα παρελθοντολογία. Είναι ζωτική ανάγκη για την ολοκλήρωση της ατομικής και συλλογικής μας προσωπικότητας, γιατί μόνο από την συνείδηση της ταυτότητας, τη διατήρηση της κληρονομιάς μας, την αξιοποίηση των στοιχείων του πολιτισμού μας, αλλά και την επίγνωση των λαθών, των ελαττωμάτων και των παθημάτων των προγόνων μας, μπορούμε να αντλήσουμε την πείρα και την ικανότητα για τη δημιουργία ενός καλύτερου μέλλοντος. Την ευκαιρία για περισσότερη αυτογνωσία, ανασύνταξη των δυνάμεών μας και ανάληψη νέων στόχων, αλλά και νέων ευθυνών, μας τη δίνει η Εθνική μας Επέτειος της 25ης Μαρτίου και η αναζήτηση του τι πραγματικά ήταν και τι σημαίνει για μας η Ελληνική Επανάσταση του 1821.

Για να τοποθετήσουμε και αξιολογήσουμε το κυρίαρχο αυτό γεγονός της νεώτερης ιστορίας μας στις πραγματικές του διαστάσεις, θα πρέπει να εξετάσουμε τι ήταν αυτό που το καθιστά ξεχωριστό και μοναδικό μέσα στα πλαίσια όχι μόνο της δικής μας αλλά και της ευρωπαϊκής ιστορίας. Μέσα στα πλαίσια της σημερινής κρίσης, η οποία στην ουσία της δεν είναι απλώς οικονομική, αλλά βασικά κρίση ταυτότητας και κρίση θεσμών, καθώς και μέσα σε ένα κλίμα γενικότερης αποδόμησης κοινωνικών αξιών και όλων των παγιωμένων επιστημονικών παραδοχών, καλούμαστε να δώσουμε απαντήσεις σε κρίσιμα ερωτήματα: Ήταν το 1821 Επανάσταση, δηλ. ένοπλη εξέγερση ενός ολόκληρου λαού για την απόκτηση της ελευθερίας του από έναν ξένο τυραννικό κατακτητή, ή ένα απλό στασιαστικό κίνημα με σκοπό την απόσχιση ενός εδαφικού τμήματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας; Και αν ήταν Επανάσταση, ποιοί την έκαναν; Και εναντίον ποίου; Ήταν «Έλληνες» αυτοί που την κήρυξαν και την ολοκλήρωσαν, με ελληνική εθνική συνείδηση, ή μια κοινωνική τάξη που ξεσηκώθηκε κατά των προνομίων και της οικονομικής εκμετάλλευσης από άλλες κοινωνικές τάξεις, κυρίαρχες ή μη, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας; Είχε αποκλειστικώς οικονομικά αίτια και σκοπούς, ή απέβλεπε στην ανάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας και της πολιτικής υπόστασης του ελληνικού έθνους; Ήταν ένα τυχαίο και μεμονωμένο γεγονός στα πλαίσια των συνηθισμένων αγροτικών εξεγέρσεων της Βαλκανικής, ή αποτελούσε την κατάληξη μιας μακράς σειράς εθνοαπελευθερωτικών αγώνων ενός λαού, ο οποίος είχε διατηρήσει την πολιτισμική ιδιαιτερότητά του και τον πόθο του για ελευθερία; Είχε περιορισμένο θρησκευτικό χαρακτήρα ή εκδηλώθηκε σε συνάρτηση με τη γενικότερη ιστορική πορεία των

λαών της Ευρώπης, κάτω από την επίδραση νέων ιδεών και πολιτικών θεωριών που είχαν την πηγή τους σε αρχαία ελληνικά πρότυπα και επηρέασε την πολιτική και πνευματική ζωή των λαών αυτών; Από την απάντηση που θα δώσουμε στα ερωτήματα αυτά, θα εξαρτηθεί και η σημασία που πρέπει να αποδίδουμε στην Επέτειο της Ελληνικής Επανάστασης και η συλλογική μας βούληση να συνεχίσουμε να την εορτάζουμε, ως ένα γεγονός που μάς ενώνει και μας κάνει περήφανους να νιώθουμε ότι είμαστε Έλληνες και θέλουμε να παραμείνουμε.

Για ορισμένους διαπρεπείς ξένους ιστορικούς, όπως ο πατριάρχης της μεταμοντέρνας ιστοριογραφίας Έρικ Χομπσμπάουμ, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στα παραπάνω ερωτήματα είναι αρνητική. Για τον Χομπσμπάουμ, οι Έλληνες, όπως και οι άλλοι ορεινοί πληθυσμοί των δυτικών Βαλκανίων, θα ήταν ικανοποιημένοι απλώς με **μία μη εθνική** αυτόνομη ηγεμονία, όπως αυτή που είχε εγκαθιδρύσει ο Αλή Πασάς για έναν καιρό στην Ήπειρο (Βλ. «Η Εποχή των Επανάστασεων, 1789-1848», βιβλίο 480 σελίδων, από τις οποίες στην Ελληνική Επανάσταση αφιερώνει 4!!!). Άλλωστε γι' αυτόν, ελληνικό έθνος δεν υπήρχε πριν από το 1830, ούτε στην αρχαιότητα, ούτε στο Βυζάντιο, που ήταν μία ρωμαϊκή χριστιανική αυτοκρατορία, στον δε πόλεμο της Ανεξαρτησίας οι Έλληνες δεν πολέμησαν ως «Έλληνες εναντίον των Τούρκων», αλλά ως ρωμιοί χριστιανοί εναντίον μουσουλμάνων, και η γλώσσα που μιλούσαν ήταν διαφορετική από τη γλώσσα των αρχαίων Ελλήνων και των βυζαντινών. Το ελληνικό έθνος δημιουργήθηκε κατ' αυτόν από τον ελληνικό εθνικισμό, που ήταν η ιδεολογία του νέου ελληνικού κράτος και ο οποίος *«κατάφερε μέσα από τον συνδυασμό αστικής ηγεσίας, κλέφτικης αποδιοργάνωσης και επέμβασης των Μεγάλων Δυνάμεων, να γεννήσει μία από εκείνες τις μικροκαρικατούρες του δυτικού φιλεύθερου ιδεώδους που επρόκειτο να γίνει τόσο γνώριμο σε περιοχές όπως η Λατινική Αμερική»* (Βλ. συνέντευξη προς την Ελευθεροτυπία της 27.3.1995, στο Γ. Κοντογεώργη, Έθνος και εκσυγχρονιστική νεωτερικότητα, 2006, σελ. 174 επ.).

Τις απόψεις αυτές υιοθετούν εξ ολοκλήρου και οι ημέτεροι κοινωνιολογούντες μεταμοντέρνοι και αποδομιστές ιστορικοί, ακαδημαϊκοί και μη, και ενίοτε πλειοδοτούν εμφανίζοντας περίπου ως ειδυλλιακή την κατάσταση των Ελλήνων επί Τουρκοκρατίας. Έτσι, π.χ. στο πλαίσιο της αντίληψης αυτής δεν έχει νόημα να μιλάμε για κατάκτηση και κατακτητές, αφότου εδραιώθηκε η συναίνεση των κατακτηθέντων πληθυσμών προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Εκκλησία συμάχησε με το Οθωμανικό Κράτος και τέθηκε στην υπηρεσία του, στο σύνολό της και αδιακρίτως. Το παιδομάζωμα χαρακτηρίζεται ως «δραστικός καταναγκαστικός μηχανισμός κοινωνικής ανόδου» καθόσον «τα παιδιά **έφευγαν** (δεν διευκρινίζεται αν το έπρατταν εξ ιδίας πρωτοβουλίας και ενστικτωδώς, ή αναχωρούσαν κατόπιν ευγενικής εντύπου προσκλήσεως) από το καθεστώς του ραγιά και εισέρχονταν απ' ευθείας στους «κυρίαρχους». Προφανώς, κατά την αντίληψη αυτήν, το παιδομάζωμα ήταν ένα είδος υποτροφιών Φουλμπράιτ για νεαρούς φιλόδοξους Έλληνες. Ο όρος «Έλληνες» χρησιμοποιείται στις σχετικές μελέτες καταχρηστικά και όχι κυριολεκτικά προς υποδήλωση του ανήκειν σε κάποιο υπαρκτό ελληνικό έθνος, δεδομένου ότι, για τους συγγραφείς αυτούς «ελληνικό» ή μάλλον «νεοελληνικό έθνος», αυτοτελές και ανεξάρτητο από παλαιότερες συλλογικές μορφές «ελληνικότητας», μπορεί να αναγνωρισθεί, και δη ως «αναδυόμενο», μόνο

από τα μέσα του 18ου αιώνα και μετά. Γι' αυτό και γίνεται περισσότερος λόγος για «ελληνόφωνους ραγιαδες χριστιανούς» παρά για «Έλληνες». Ανάλογες διακηρύξεις, υπό τύπο δήθεν επιστημονικών διαπιστώσεων και απαλλαγής από «μύθους», θα συναντήσουμε σε πληθώρα σύγχρονων ιστορικών πονημάτων, βιβλίων, άρθρων, ανακοινώσεων σε συνέδρια κλπ. Βέβαια, η βασική αντίληψη περί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως διαδόχου της Ελληνικής (όπως την ονόμαζαν όλοι οι ξένοι και ήταν στην πραγματικότητα, παρά την επιμονή των Ελλήνων να την αποκαλούν «Ρωμαϊκή») και συναινετικής συγχώνευσης των δύο κυρίαρχων πληθυσμιακών ομάδων (ελληνικής και τουρκικής) σε μία νέα πολιτισμική και πολιτική ενότητα με την υφέρπουσα προσδοκία ανάδειξης των Ελλήνων στην προνομιούχο θέση του πνευματικώς και οικονομικώς ισχυρότερου εταίρου και συνεπώς η θεώρηση του κατατρεγμού και των δεινοπαθημάτων του ελληνισμού κάτω από τον τούρκο ζυγό ως αναγκαίου ιστορικού σταδίου για τη μετάβαση σε μία νέα πολιτική οργάνωση της καθ' ημάς Ανατολής, έχει τις ρίζες της στην πλειοψηφούσα κατά τον 14ο και 15ο αιώνα πίστη των ελληνικών λαϊκών στρωμάτων και της ηγεσίας του ελληνικού ορθόδοξου κλήρου ότι «κάλλιον εστί φακιόλιον τουρκικό ιδείν ή τιάραν παπική». Η αντίληψη αυτή, που εύρισκε εκφραστές μέχρι και τον 18ο αιώνα, με τον Καταρτζή να υποστηρίζει ότι (εμείς οι Έλληνες) «δεν είμαστε έθνος που να φορμάrouμε καθ' εαυτό πολιτεία» και ότι «αν ίσως δεν μετέχουμε στη διοίκηση της πολιτείας των κρατούντων μας κατά πάντα, μόλλον τούτο δεν είμαστε ολότελα αμέτοχοι» (Βλ. Μ. Vittì, Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 1978, σελ. 132), στηριζόταν στην πεποίθηση ότι μεγαλύτερος κίνδυνος για τον Ελληνισμό αποτελούσε η οργανική ένταξη της Ορθοδοξίας στην Παπική Πνευματική Κυριαρχία, παρά η υποδούλωση στους Τούρκους. Η διαφορά με την σύγχρονη αποδομητική ιστοριογραφική εκδοχή, έγκειται στο ότι η τελευταία δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη ελληνικού έθνους πριν από τον 18ο ή 19ο αιώνα (ενώ οι «ανθροπολόγοι» εξελάμβαναν την τουρκική κατάκτηση ως προϋπόθεση για την «διάσωση» του ελληνικού έθνους, με δεδομένη ως υπέρτατη αξία της ύπαρξής του την ορθόδοξη πίστη), καθώς και στο ότι οι μεταμοντέρνοι κοινωνιολογούντες ιστορικοί που ενστερνίζονται την «συνταγματικής» ισχύος κοινωνιολογική αρχή ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι ισόβαθμοι (δεν υπάρχουν ανώτεροι και κατώτεροι) και συνεπώς απεχθάνονται την έννοια του τούρκου ως βάρβαρου κατακτητή, θεωρούν ότι οι Έλληνες επαναστατούντες δεν είχαν κανένα ηθικό πλεονέκτημα ή πολιτισμική υπεροχή αφού και αυτοί «έσφαζαν αμάχους Τούρκους». Ουσιαστικά δηλαδή επρόκειτο για μία (προφανώς εκ παρεξηγήσεως) επελθούσα αξιοκατάκριτη ένοπλη σύρραξη στην οποία και οι δύο «εμπόλεμοι» διέπραξαν (ως μη ώφειλαν, αμφότεροι) ωμότητες, παραβιάζοντας έτσι προκαταβολικώς και τις συνθήκες της Χάγης και της Γενεύης, περί διεξαγωγής του πολέμου και περί αιχμαλώτων.

Όμως οι Έλληνες δεν περίμεναν την Επανάσταση και τη δημιουργία του Νέου Ελληνικού Κράτους για να ανακαλύψουν ότι είναι και λέγονται «Έλληνες» και ότι δεν είναι «ελληνόφωνοι χριστιανοί ραγιαδες», αλλά «Έλληνες» ανήκοντες σε ένα «Έθνος» με βαθιές ιστορικές ρίζες και έχοντες συνείδηση της εθνικής τους αυτής ταυτότητας. Και μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, που εσήμανε το τέλος του μεσαιωνικού ελληνισμού ως αυθύπαρκτης πολιτικής οντότητας, οι Έλληνες συνέχισαν να έχουν επίγνωση της εθνικής τους

ιδιοσυστασίας και την βούληση να τη διατηρήσουν και να ανακτήσουν την πολιτική τους ανεξαρτησία.

Έτσι, ο **Λαόνικος Χαλκοκονδύλης**, ο «τελευταίος Αθηναίος ιστορικός», κατά τον Βίλχελμ Μύλερ, και ο πρώτος μέγας ιστορικός του Νεώτερου Ελληνισμού, κατά τον Διονύσιο Ζακυθινό αποκρούει την χρήση της ονομασίας των ελληνόφωνων χριστιανών πολιτών της Αυτοκρατορίας ως «Ρωμαίων» και επιμένει στην χρήση του όρου «**Έλληνες**» και αναφέρεται στο μεγαλείο της ελληνικής γλώσσας και στα κατορθώματα των αρχαίων Ελλήνων ως προγόνων των συγχρόνων του, οραματιζόμενος ταυτόχρονα την ανασύσταση της Ελληνικής Ανατολικής Αυτοκρατορίας κάτω από το σκήπτρο «**Έλληνος Βασιλέως**».

Ο αυτοονομαζόμενος ως «προύχων **Έλλην** ευπατριδής και ειδήμων των ανατολικών πραγμάτων» **Ιανός (Ιωάννης) Λάσκαρης** ζητάει την βοήθεια του Καρόλου του Ε' για την οργάνωση σταυροφορίας προς απελευθέρωση του «**Ελληνικού Έθνους**».

Ο αρχηγός ενός μικρού μισθοφορικού στρατεύματος στην υπηρεσία του Ερρίκου του Η' της Αγγλίας αποτελούμενου από Έλληνες πολεμιστές της διασποράς, γνωστός με το όνομα **Θωμάς** παροτρύνει τους στρατιώτες του πριν από μια μάχη να πολεμήσουν **ως Έλληνες**. «Ελλήνων γαρ εσμέν παίδες και βαρβάρων σμήνος ου πτοούμεθα».

Ο **Αντώνιος Έπαρχος**, Κερκυραίος λόγιος με πολυσχιδή δράση στην Ιταλία του 16ου αιώνα, στην προσπάθειά του να πετύχει την απελευθέρωση των Ελλήνων από τον τουρκικό ζυγό, δεν προβάλλεται και δεν αυτοονομάζεται ούτε ως Κερκυραίος ή Επτανήσιος, ούτε ως Βενετσιάνος, αλλά ως «**Έλλην**».

Ο **Χριστόφορος Άγγελος**, μία αφανής αλλά αξιοπρόσεκτη φυσιογνωμία της μεταβυζαντινής ελληνικής γραμματείας, που έζησε στην Αγγλία στις αρχές του 17ου αιώνα, συντάξε μεταξύ άλλων και ένα «Εγχειρίδιον περί καταστάσεως των σήμερα ευρισκομένων **Ελλήνων**», το οποίο υπογράφει ως έργο συνταχθέν υπό «Ανωνύμου του Έλληνος».

Ο **Ιωάννης Πρίγκος**, από την Ζαγορά του Πηλίου, εγκατεστημένος ως έμπορος στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας μάζευε βιβλία και τα έστελνε στην πατρίδα του την Ζαγορά για να ιδρύσει σε αυτήν «**Ελληνομουσείον και βιβλιοθήκην**» για τη μόρφωση των Ελλήνων και για να λάμψει και πάλι η Χριστιανοσύνη στους τόπους της **Ελλάδος** όπως και πρώτα.

Εκ μέρους του δυστήνου γένους των **Γραικών** απευθύνεται προς την Χριστιανικήν Ευρώπην ο **Ευγένιος Βούλγαρης** για την απελευθέρωση του από τριών εκατοντάδων χρόνων δεδουλομένου **Έθνους των Ελλήνων**.

Στα επαναστατικά κείμενα του **Ρήγα Φεραίου**, παρά τη βασική εμμονή του στην ανασύσταση μιας πολυεθνικής χριστιανικής δημοκρατικής Επικράτειας, που θα απήλλαζε τους υπόδουλους χριστιανικούς λαούς της Βαλκανικής από την βάρβαρη κυριαρχία των Τούρκων, γίνεται συνεχής επίκληση στο ελληνικό έθνος, στην ελληνική πατρίδα, στον ελληνικό λαό και στην ελληνική φωνή, στην ελληνική γλώσσα, στην οποία και θα γράφονται οι νόμοι του νέου κράτους. Και ο **Κοραής**, ο δάσκαλος και εμπνευστής του Έθνους, ανατρέχει στην αρχαιότητα και έχοντας ως βασική πηγή τον Αριστοτέλη, γράφει: « *Οι πρόγονοί μας ονομάζοντο το παλαιόν Γραικοί, έπειτα έλαβον το όνομα Έλληνες από Γραικόν τινά, όστις είχε κύριον όνομα το Έλλην. Αν προκρίνεις το Έλληνες ονομάζου φίλε μου Έλλην, αλλά μη*

δια τους οικτιρμούς του Θεού Ρωμαίος».

Για να καταλήξουμε στην έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης, όπου ο **Σταμάτης Κουμπάρης**, σημαίων Φιλικός στην Οδησό, γράφοντας στους συμπατριώτες του Έλληνες, που ζούσαν στο μακρινό Ταγκανρόγκ της Αζοφικής Θάλασσας, αναγγέλλει την είδηση με τα ακόλουθα λόγια:

«Φίλοι και αδελφοί Έλληνες πατριώτες. Αύριο εις Ιάσιον υψώνεται η Σημαία της Ελευθερίας της πατρίδος μας παρά του Αλέξανδρου Υψηλάντη. Νέοι τρέξατε, πλούσιοι βοηθήσατε, γέροντες παρακινήσατε. Η Ελλάς, η δυστυχισμένη Πατρίς μας κράζει να την ελευθερώσωμεν».

Όλοι αυτοί οι αυτονομαζόμενοι Έλληνες και αυτοθεωρούμενοι ως ανήκοντες σε ένα έθνος με ιστορία και παραδόσεις, καθώς και χιλιάδες ή μυριάδες άλλοι συμπατριώτες τους, πίστευαν στην ενότητα και τη διαχρονική ύπαρξη του έθνους αυτού, για το οποίο μοχθούσαν, αγωνίζονταν και θυσίαζαν και την ζωή τους ακόμα, για να το δουν ελεύθερο και συγκροτημένο σε ανεξάρτητη πολιτεία. Με αυτό το όραμα έζησαν γενεές επί γενεών ορθόδοξων χριστιανών, κατά την πίστη, και Ελλήνων, κατά το φρόνημα και την ψυχή, κατοίκων των πάλαι ποτέ ελληνικών χωρών από την Ήπειρο και τη μακεδονία μέχρι την Κωνσταντινούπολη, την Ιωνία, τα Νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη ή την Κύπρο, καθώς και οι ομόδοξοι Έλληνες, που ζούσαν υπό ενετική κατοχή ή βρίσκονταν σκλαβωμένοι σε απομακρυσμένες περιοχές, όπως ο Πόντος, ή όπως η Βενετία, η Τεργέστη, η Βιέννη, το Βουκουρέστι, η Οδησός ή η Κριμαία. Έτσι φθάσαμε στην Επανάσταση του 1821, που οργανώθηκε με μεγάλη πίστη στον σκοπό της, αλλά και μεγάλη προχειρότητα ως προς τον τρόπο και τα μέσα της πραγμάτωσής της, και εκδηλώθηκε ταυτόχρονα στα δύο άκρα της Βαλκανικής Χερσονήσου για να επικρατήσει και να σταθεροποιηθεί μόνο στο ένα από αυτά. Η Επανάσταση αυτή και από την σύνθεση των πληθυσμών και των κοινωνικών στρωμάτων, που συμμετείχαν σ' αυτήν, και από τους σκοπούς, που έταξε στον εαυτό της, **ήταν Εθνική, Φιλελεύθερη και είχε έντονο τον θρησκευτικό χαρακτήρα**. Δεν έγινε από κάποιον ημανεξάρτητο ηγεμονίσκο κάποιας περιοχής, που ήθελε να εδραιώσει την εξουσία του σε ένα λαό, απαλλασσόμενος από την επικυριαρχία του Σουλτάνου. Δεν έγινε κατ' εντολή και με την άμεση ή έμμεση υποστήριξη κάποιας ξένης Δύναμης, κάποιου ξένου ηγεμόνα, που θα ήθελε να προσαρτήσσει τα ελληνικά εδάφη στην Επικράτεια του. Δεν έγινε κάτω από ιδεολογικά προστάγματα κοινωνικής ανατροπής και για οικονομικές επιδιώξεις κάποιας δεινοπαθούσας εργατικής ή αγροτικής τάξης, που καταπιεζόταν από άλλες θεσμικά και κληρονομικά εγκατεστημένες προνομιούχες τάξεις. **Η Ελληνική Επανάσταση έγινε στο όνομα της προς τον Χριστό ορθόδοξης πίστης και στην ιδέα, τον πόθο ή το όραμα της Αναγέννησης του Ελληνικού Έθνους**. Αυτές ήταν οι πεποιθήσεις του συνολικού λαού (αγροτών, μεταπρατών, εμπόρων, ναυτικών, αρματολών, κλεφτών, κληρικών, κοτσαμπάσηδων ή γραμματικών), που πήρε τα όπλα και πολέμησε για την λευτεριά του. Αυτό εκφράστηκε με δωρική λιτότητα και θουκιδίδεια ακριβολογία στη διακήρυξη της 1.1.1822, που προτάχθηκε στο κείμενο του Προσωρινού Πολιτεύματος της Επιδεύρου:

«Εν ονόματι της Αγίας και Αδαιρέτου Τριάδος. Το Ελληνικόν Έθνος, το υπό την

φρικώδη οθωμανική Δυναστεία, μη δυνάμενον να φέρει τον βαρύτερον και παραδειγματίστον ζυγόν της τυραννίας, και αποσείσαν αυτόν με μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον δια των νομίμων παραστατών του, εις Εθνικήν συνηγμένων Συνέλευσιν, ενώπιον Θεού και ανθρώπων, την πολιτικήν αυτού ύπαρξιν και ανεξαρτησίαν».

Αυτή ήταν η Ελληνική Επανάσταση ιδωμένη από τους ίδιους τους πρωτεργάτες της. Είχε μέσα της πολιτικές και πνευματικές αξίες, παιδεία και κοσμοθεωρητικά οράματα, από την αρχαία Ελλάδα, είχε την αγνότητα και την ανένδοτη αποφασιστικότητα της χριστιανικής πίστης, και είχε ακόμα τα σημάδια και τις χαινούσες πληγές του ελληνισμού από τα τετρακόσια χρόνια σκλαβιάς, τυραννίας και ηθικού ευτελισμού, κάτω από το πέλμα ενός βάρβαρου κατακτητή. Το πολυσύνθετο της κοινωνικής βάσης της και ο πανεθνικός χαρακτήρας της προκύπτουν από το γεγονός της σχεδόν σύγχρονης εκδήλωσης σε πολλά γεωγραφικά σημεία και με την ευθύς εξαρχής συμμετοχή ανθρώπων από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και με διαφορετικές επαγγελματικές ασχολίες ή ιδεολογικούς προσανατολισμούς. Γι' αυτό και έχει προκληθεί μεγάλη διαμάχη για το ποιοι πρώτοι, σε ποιο μέρος και σε ποία χρονική στιγμή κήρυξαν την Επανάσταση. Οι σχετικές αντεγκλήσεις μεταξύ των πόλεων της Πελοποννήσου και η αμφισβήτηση της 25ης Μαρτίου ως ημέρας εορτασμού της εθνικής επετείου και η εμφάνιση ως μύθου της κήρυξης της Επανάστασης στα Καλάβρυτα από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό στερούνται ουσιαστικού νοήματος αν δεν γίνονται είτε από τοπικές αντιζηλίες ή ιδεολογικές σκοπιμότητες. Ας δούμε τώρα πως είδαν οι Ευρωπαίοι την Ελληνική Επανάσταση και ποιος ήταν ο αντίκτυπός της στην συνείδηση των λαών της Ευρώπης.

Οι Ευρωπαίοι της εποχής μετά την Άλωση αγνοούσαν σχεδόν παντελώς και την Ελλάδα και τους Έλληνες. Άρχισαν να ανακαλύπτουν πραγματικά την Ελλάδα και να έρχονται σε επαφή με τους Έλληνες κατοίκους της, από τον 17ο αιώνα και κυρίως από τα μέσα του 18ου αιώνα, τόσο με τις επισκέψεις διαφόρων διπλωματιών, στρατιωτικών, ευγενών περιηγητών και απλών εμπόρων στον Ελληνικό χώρο, δηλαδή κυρίως στις περιοχές της σημερινής Ελληνικής Επικράτειας, καθώς και στα παράλια της Μ. Ασίας, όσο και με τις επαφές που είχαν με Έλληνες της διασποράς, εμπόρους, λογίους, σπουδαστές ή και μετανάστες που άρχιζαν να σχηματίζουν παροικίες σε διάφορα σημεία της Ευρωπαϊκής Ηπείρου, από την Πετρούπολη, την Οδησό και το Βουκουρέστι, μέχρι την Βενετία, το Λιβόρνο, το Άμστερνταμ ή το Λονδίνο. Οι επαφές αυτές αποκάλυπταν στις Ευρωπαϊκές Κοινωνίες την ύπαρξη ενός ζωντανού λαού που προκαλούσε ένα τρομερό ενδιαφέρον αλλά και ανάμεικτες εντυπώσεις.

Εκείνο που άρχισε να τους ενδιαφέρει και προβληματίζει, ήταν η εξακριβωση της καταγωγής ή μη των χριστιανών κατοίκων των περιοχών που ανέφερα από τους αρχαίους Έλληνες, ή μάλλον η εθνική τους ταυτότητα ως απογόνων των αρχαίων Ελλήνων. Αναζητούσαν κοινά χαρακτηριστικά, κοινές ιδιότητες και ικανότητες ή και ελαττώματα που θα αποδείκνυαν την ιστορική συνέχεια του ελληνικού έθνους. Το ερώτημα αυτό, αν τίθεται γενικά και αόριστα, είναι λάθος ως ερώτημα. Ούτε οι Έλληνες του 18ου ή του 19ου αιώνα ήταν φυσικοί απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, ούτε η ελληνικότητά τους, όπως και των

σημερινών Ελλήνων, εξαρτάται από τη διατήρηση καθαρότητας του αίματος ή αναλλοίωτων φυσικών ή άλλων χαρακτηριστικών των Ελλήνων ως Έθνους. Φυλετική καταγωγή, βασισμένη στην ταυτότητα του αίματος, δεν υπάρχει πουθενά, εκτός ίσως από κάποιες απομονωμένες φυλές της Αφρικής ή του Αμαζονίου. Τα έθνη δεν είναι φυλές, δηλαδή κοινότητες αίματος. Δημιουργούνται ιστορικά από την συνένωση διαφορετικών φύλων ή φυλών, που αναπτύσσουν ένα κοινό πολιτισμό και δημιουργούν κοινές παραδόσεις και έθιμα, εκφράζονται με μία κοινή γλώσσα και ενώνονται, κατά κανόνα κάτω από μία κοινή θρησκευτική πίστη, είτε για να πραγματώσουν από κοινού, μέσα στα πλαίσια μιας ευρύτερης πολιτειακής οργάνωσης, ή παράλληλα μέσα στα πλαίσια περισσότερων αυτοτελών πολιτειακών σχηματισμών, ένα πολιτισμικό πρότυπο, είτε για να αμυνθούν από ένα εξωτερικό κίνδυνο που τα απειλεί, προσδιοριζόμενα έτσι, τόσο από μία συνείδηση ενότητας, όσο και από μία αντίληψη διαφορετικότητας, και δη πολιτισμικής, από άλλες εθνικές ενότητες. Εκείνο που είχαν να επιδείξουν οι Έλληνες, δεν ήταν η γνησιότητα του αίματος, αλλά **η πολιτισμική ταυτότητά τους ως Ελλήνων**, που διαμορφώθηκε διαχρονικά και παρέμεινε κυρίαρχη παρά τις επιμειξίες, τις πληθυσμιακές αυξομειώσεις και τις καταστροφές που υπέστησαν. Έτσι και στα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης, διαμόρφωσαν μία νοοτροπία, συμπεριφορά, φιλοσοφία ζωής, καθαρά ελληνική, έχοντας να επιδείξουν ταυτόχρονα ικανότητες και συμπεριφορές που τους ξεχώριζαν από τους υπόλοιπους υπόδουλους λαούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η έντονη αυτή ελληνικότητα, όσο και η ιδιαιτερότητα νοοτροπίας και συμπεριφοράς σε σχέση με τους άλλους λαούς- εθνότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν εμφανής και αναγνωριζόταν στην πράξη και από τους ίδιους τους Τούρκους.

Ποια ήταν όμως η στάση της Ευρώπης απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση και ποιες ήταν οι συνέπειες της Επανάστασης αυτής στις ισορροπίες μεταξύ των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων και τη διαμόρφωση της γενικότερης εξωτερικής πολιτικής των τελευταίων;

Μετά την συντριβή του Ναπολέοντα στο Βατερλώ και τη δεύτερη παλινόρθωση των Βουρβόνων, η ειρήνη στην Ευρώπη και η ισορροπία μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κρατών στηρίχτηκε στην Τετραπλή Συμμαχία των τεσσάρων νικητριών δυνάμεων, στις οποίες σύντομα προσεχώρησε και η Γαλλία, για να σχηματιστεί η Πενταπλή Ιερά Συμμαχία. Συμμαχία εναντίον ποίου; Υπήρχε κανένα εχθρικό κράτος, που μπορούσε να απειλήσει τις πέντε αυτές δυνάμεις; Κανένα απολύτως. Η Ιερή Συμμαχία ήταν διακήρυξη αρχών για τη διακυβέρνηση των ευρωπαϊκών κρατών και όχι συνένωση ενόπλων δυνάμεων κατά ενός συγκεκριμένου εξωτερικού αντιπάλου. Εχθρός ήταν μία ιδέα, η επαναστατική ιδέα, και το πνεύμα του φιλελευθερισμού που πήγασε από την Φιλοσοφία του Διαφωτισμού και θρέφτηκε με τις διακηρύξεις και τα επιτεύγματα της Γαλλικής Επανάστασης. Κύριος εκφραστής και άοκνος υπερασπιστής των συντηρητικών δυνάμεων αναδείχτηκε ο Πρίγκιπας Μέτερνιχ, έστω και αν εμπνευστής της συμπήξεως της Ιεράς Συμμαχίας ήταν ο Αλέξανδρος ο Α΄ της Ρωσίας. Το δόγμα της Ιεράς Συμμαχίας, μπορεί να συνοψιστεί σε δύο απαράβατες αρχές: Καμία αλλαγή στα σύνορα των ευρωπαϊκών κρατών, όπως αυτά καθορίστηκαν με την τελική πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης της 9 Ιουνίου 1815 και καμία αλλαγή στο εσωτερικό πολιτικό καθεστώς των ευρωπαϊκών κρατών, που θα αντέβαινε στις αρχές της ελέω Θεού μοναρχικής

διακυβέρνησης. Καθεστώς απόλυτης πολιτικής νηνεμίας επεβλήθη στην κουρασμένη από τους πολέμους Ευρώπη και οι μεμονωμένοι υπερασπιστές και οπαδοί των επαναστατικών αρχών βρισκότουσαν υπό διωγμό. Σ' αυτή την καθαρή σύλληψη και στην απόλυτη εφαρμογή της, η Ιερά Συμμαχία δεν ήταν τίποτε άλλο, παρά ένα πιστό όργανο εφαρμογής της εξωτερικής και εσωτερικής αυστριακής πολιτικής, αφού αυτήν πρωταρχικά εξυπηρετούσε. Γι' αυτό και το επιβλήθέν από αυτήν σύστημα διπλωματικής ισορροπίας και εσωτερικής πολιτικής σταθερότητας, έμεινε γνωστό και ως σύστημα Μέτερνιχ. Και όπως παρατηρεί ο Γκόλο Μαν στην έξοχη Γερμανική Ιστορία του, του 19ου και 20ου αιώνα, το πνεύμα της συμμαχίας αυτής ήταν αρνητικό. Υπήρχαν βαθιές διαφορές στον προσανατολισμό της εθνικής πολιτικής των πέντε δυνάμεων, αλλά και ουσιαστική διαφοροποίηση απέναντι στο ανατολικό ζήτημα, που έμελλε να αποτελέσει και την πέτρα πάνω στην οποία θα σκόνταφτε η συμμαχία στην παραπέρα πορεία της. Ο μεταλλάκτης της ευρωπαϊκής πολιτικής επέρωτο να είναι η Ελληνική Επανάσταση και φορέας ενός καινούργιου πνεύματος και αντίληψης πάνω στα δικαιώματα των λαών τουλάχιστον αυτών που βρίσκονται κάτω από τον ζυγό μιας ξένης τυραννικής επικυριαρχίας, θα γινόταν ο Τζωρτζ Κάνινγκ. Ο Κάνινγκ ανήκε στο συντηρητικό κόμμα, με το καθαρό μυαλό του όμως έβλεπε πως η αριστοκρατία αργά ή γρήγορα θα υποχωρούσε και θα έδινε στην ανερχόμενη ραγδαία αστική τάξη τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις που ζητούσε. Το πρόγραμμά του ήταν να προσφέρει στην βιομηχανική, εμπορική και τραπεζιτική τάξη, δυνατότητες ανάπτυξης και οικονομικής ανόδου που θα επηρέαζαν την όλη κοινωνική εξέλιξη. Σε συνάρτηση με τις αντιλήψεις αυτές, έπρεπε να αλλάξει ριζικά όλη την εξωτερική πολιτική. Δεν έπρεπε πια η Αγγλία να καταπολεμάει τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, αλλά αντίθετα να τα υποστηρίζει με κάθε τρόπο. Οι λαοί που θα αποκτούσαν την ελευθερία τους, σχηματίζοντας καινούργια κράτη θα προσάρμοζαν την οικονομική τους ανάπτυξη στην βρετανική παραγωγή και το βρετανικό εμπόριο. Και ακόμα θα εγκαθιστούσαν πολιτικούς θεσμούς βασισμένους στο αγγλικό πρότυπο της συνταγματικής μοναρχίας και των ατομικών δικαιωμάτων. Από την άλλη μεριά, βλέπουμε πως η Γαλλία δεν επεχείρησε να δυναμώσει τη θέση της και να πετύχει την συμμετοχή της στο ευρωπαϊκό διεθυντήριο με μια άμεση συνεννόηση με την Αυστρία, αλλά δημιουργώντας έναν άξονα μιας νέας κοινής εξωτερικής πολιτικής με την Αγγλία. Η πολιτική προσέγγισης προς την Αγγλία, διαφαίνεται καθαρά στις οδηγίες προς τον Ναύαρχο ντε Ρινί, διοικητή της Μοίρας της Ανατολής, και στην συμμετοχή της γαλλικής ναυτικής μοίρας στην Ναυμαχία του Ναυαρίνου. Η πολιτική αυτή επέτρεψε σ τη γαλλία, όχι μόνο να αυξήσει την επιρροή της ως προστάτιδα δύναμη των χριστιανών πληθυσμών της Ανατολής, αλλά να πραγματοποιήσει την εκστρατεία του Αλγερίου, η οποία τρία χρόνια μετά το Ναυαρίνο της προσεκόμισε τη μεγαλύτερη αποικιακή της κατάκτηση μετά την απώλεια των περιοχών της Βόρειας Αμερικής. Ήταν αυτή η πολιτική που θα έφερνε τους καρπούς της έναν αιώνα μετά όταν η Αγγλία και η Γαλλία βρέθηκαν από κοινού αντιμέτωπες στον γερμανικό επεκτατισμό, σε δύο παγκόσμιους πολέμους.

Η Ρωσία, τέλος μπορεί να είχε ένα πολιτικό σύστημα από τα πιο οπισθοδρομικά της εποχής και ο νέος Τσάρος να δείχτηκε ανελέητος στην συντριβή των Δεκεμβριστών αμέσως μετά την ανάρρηση του στο θρόνο (τέλος 1825), όπως αργότερα και στην κατάπνιξη της

πολωνικής επανάστασης του 1830-1832. Όμως ήταν ένα κράτος με μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης και είχε μια ριζική και απόλυτη αντίθεση με την Τουρκία. Εκμεταλλευόμενος ο Τσάρος Νικόλαος ο Α΄ το πνεύμα του φιλελληνισμού που κυριαρχούσε στο Λονδίνο έφθασε γρήγορα σε μια συνεννόηση με την αγγλική κυβέρνηση για την αντιμετώπιση του ελληνικού προβλήματος, χάρις στην ανταπόκριση που βρήκε στον Κάνινγκ. Με την προσχώρηση της Γαλλίας συνεννόηση αυτή δημιουργήθηκε η ένωση των δυνάμεων εκείνων που με την παρέμβασή τους και ειδικότερα με την Ναυμαχία του Ναυαρίνου, την αποστολή του γαλλικού σώματος του Μεζόν στην Πελοπόννησο και την κήρυξη πολέμου κατά της Τουρκίας από τους Ρώσους στα 1828-1829, που έφθασαν μέχρι την Ανδριανούπολη, έδωσαν στην Ελλάδα την Ανεξαρτησία της. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Ναυμαχία του Ναυαρίνου ήταν η πρώτη πολεμική επιχείρηση στον κόσμο που πραγματοποιήθηκε στο όνομα μιας υπέρτερης αρχής δικαίου και για την υποστήριξη βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Ελληνική Επανάσταση ήταν ένα Πανεθνικό Κίνημα και είχε τεράστιες επιπτώσεις στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Σκηνή. Για πρώτη φορά στην Ευρωπαϊκή Ιστορία το γαλλικό και το αγγλικό ναυτικό συνέπραξαν ως σύμμαχοι κατά κοινού αντιπάλου. Για πρώτη φορά οι τρεις Δυνάμεις Γαλλία, Αγγλία και Ρωσία άσκησαν κοινή εξωτερική πολιτική και επέβαλαν σε μια άλλη Δύναμη την εφαρμογή των αρχών της ελευθερίας και της δικαιοσύνης. Για πρώτη φορά η Οθωμανική Αυτοκρατορία είδε ένα ζωτικό εδαφικό κομμάτι της ύπαρξής της να αποσπάται και να εντάσσεται θεσμικά, διπλωματικά, οικονομικά και πολιτισμικά στην υπόλοιπη Ευρώπη. Με την Ελληνική Επανάσταση και την επιτυχή κατάληξή της η εδαφική και πολιτισμική έννοια του όρου «Ευρώπη» διευρύνθηκε και έπαυσε να τερματίζεται στο Μπρίντεζι, την Τεργέστη και στο Λαϊμπαχ (Λιουμπλιάνα). Η ενεργός συμμετοχή της Ρωσίας στην επίλυση του ελληνικού προβλήματος και ο ρόλος της στην αίσια έκβαση του ελληνικού αγώνα ήταν ο προάγγελος της συμμετοχής της στο πλευρό των δύο δυτικών Δημοκρατιών, Αγγλίας και Γαλλίας, σε δύο παγκοσμίους πολέμους τον επόμενο αιώνα. Ολόκληρη η πνευματική ζωή της Ευρώπης πλουτίστηκε και αναπτύχθηκε σε όλους τους τομείς των γραμμάτων και της τέχνης σε συνάρτηση και με πηγή έμπνευσης την Ελληνική Επανάσταση, που θεωρήθηκε από τους πιο σοβαρούς ιστορικούς ως σημαντικό γεγονός της ευρωπαϊκής ιστορίας του 19ου αιώνα. Η επανεμφάνιση του ελληνικού έθνους στην χορεία των πολιτισμένων λαών και στην οικογένεια των ευρωπαϊκών κρατών, μετά από απουσία πολλών αιώνων, έδωσε νέο περιεχόμενο και έκταση στην ιδέα της Ευρώπης, από την οποία δεν νοείται πια να αποσπασθεί. Και αυτό γιατί όπως έγραψε ένας από τους μεγαλύτερους Έλληνες του 20ου αιώνα, ο Κωνσταντίνος Τσάτσος, δεν μπορεί να νοηθεί **Ευρώπη χωρίς ελεύθερη Αθήνα**.

Εάν καλώς πράττουμε και συνεχίζουμε να εορτάζουμε την Επέτειο της Επανάστασης του 1821 στις 25 Μαρτίου κάθε χρόνο και τιμούμε τους αγωνιστές εκείνους που με το θάρρος, την αυταπάρνησή τους, την απώλεια των αγαθών τους και των συγγενών τους (όλες οι ελληνικές οικογένειες, όσες δεν ξεκληρίστηκαν τελείως, όπως στη Χίο, στην Κάσσο, στη μεσσηνία, στο Μεσολόγγι, είχαν δώσει στον αγώνα την εισφορά τους σε νεκρούς και τραυματίες), αυτό δεν πρέπει να το κάνουμε μόνο για να εξαιρούμε και να θαυμάζουμε τα κατορθώματα των προγόνων μας και να περηφανευόμαστε για αυτά. Είναι εξίσου αναγκαίο

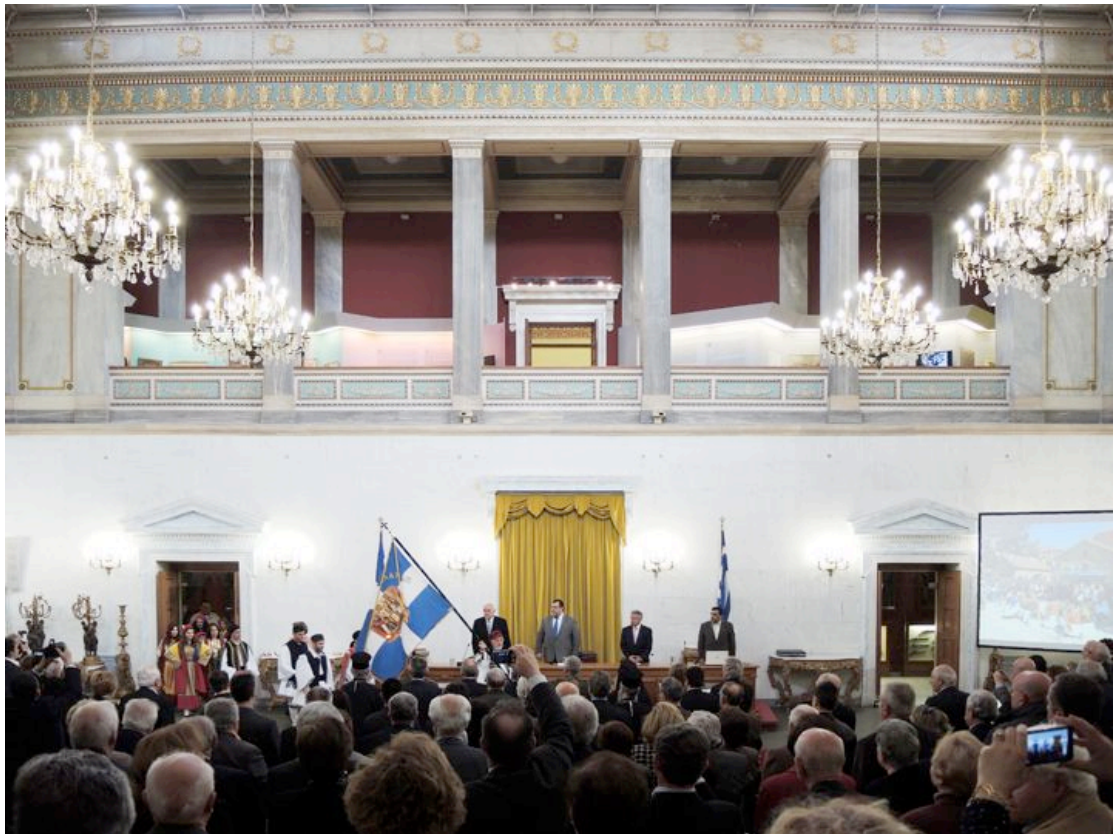
και ηθικά επιβεβλημένο να βλέπουμε και να μελετάμε μαζί με τις ένδοξες πράξεις τους και τα σφάλματα που διέπραξαν, τα ελαττώματα που επέδειξαν, τις αποτυχίες τους ή τις ευκαιρίες που άφησαν να χαθούν χωρίς πραγματικό λόγο. Το μεγαλύτερο ελάττωμα που είχαν και τους αποστέρησε από μια ολοκληρωμένη έκβαση της Επανάστασης **ήταν η Διχόνοια**. Τα μεγαλύτερα εγκλήματα που διαπράχθηκαν, έγιναν εξαιτίας της και των εκδηλώσεών της στις πιο κρίσιμες στιγμές του Επαναστατικού Αγώνα. Σε κάθε εορτασμό θα πρέπει να συγκεντρωνόμαστε, να διαλογιζόμαστε πάνω στο φαινόμενο αυτό και τις συνέπειες του στην πορεία της Εθνικής μας Ιστορίας. Μόνο αν απαλλαγούμε από το μικρόβιο αυτό του εθνικού μας χαρακτήρα θα μπορούμε να λέμε ότι η Ελληνική Επανάσταση ολοκληρώθηκε.

Σπύρος Ι. Νικολάου

Επίτιμος Σύμβουλος Επικρατείας

τ. Γεν. Γραμματεύς Ε.Μ.Ε.Ι.Σ.

Για τον Πανηγυρικό Εορτασμό της Εθνικής Επετείου της 25ης Μαρτίου 1821 στην Αθήνα, στην Αίθουσα της Παλαιάς Βουλής, Οδό Σταδίου 13, που έλαβε χώρα την Κυριακή, 22 Μαρτίου 2015. Συνοδευτικές φωτογραφίες του Μεγακλή Ρογκάκου.

1.- Είσοδος της Ελληνικής Σημαίας στην Αίθουσα της Παλαιάς Βουλής.

2.- Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο της Παγκυπριανής Ενώσεως κ. Δημήτριο Βαρβιτσιώτη.

3.- Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο της Παγκυπριανής Ενώσεως κ. Δημήτριο Βαρθολομαίου.

4.- Ο κ. Σπύρος Ι. Νικολάου στο έδρανο προ της ομιλίας.

5.- Ο κ. Σπύρος Ι. Νικολάου κατά την ομιλία του.

6.- Ο κ. Σπύρος Ι. Νικολάου κατά την ομιλία του.

7.- Ο κ. Σπύρος Ι. Νικολάου κατά την ομιλία του.

8.- Ο κ. Δημήτριος Βαρβιτσιώτης λαμβάνει τόν λόγο με το πέρας της ομιλίας του κ. Σπύρου Ι. Νικολάου.